

Muzey Turizmining Hududiy Iqtisodiy Rivojlanishga Ta'siri

Yulduz Urinbayeva Pirnazarovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Iqtisodiy nazariya kafedrasida dotsenti

Sharipova Shahnozabonu

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
iqtisodiyot fakulteti talabasi
Guruh: IK-724

Annotatsiya: Mazkur maqolada muzey turizmining hududiy iqtisodiy rivojlanishga ta'siri makroiqtisodiy yondashuv asosida tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida madaniy turizm tarkibida muzeylarning o'rni, ularning turizm oqimini shakllantirishdagi roli hamda hududiy iqtisodiy o'sishga qo'shayotgan hissasi o'rganildi. Statistika ma'lumotlari asosida muzey turizmi turistlar sonining oshishi, turizm daromadlarining ko'payishi hamda xizmatlar sektorining rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Tadqiqot natijalari muzey turizmi hududiy iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: muzey turizmi, madaniy turizm, hududiy iqtisodiy rivojlanish, turizm iqtisodiyoti, makroiqtisodiy ta'sir.

1. Kirish

So'nggi yillarda turizm jahon iqtisodiyotining eng tez rivojlanayotgan tarmoqlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Turizm sektori iqtisodiy o'sish, bandlikni ta'minlash, investitsiyalarni jalb qilish hamda hududiy rivojlanishni rag'batlantirishda muhim rol o'ynaydi. Jahon turizm tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, turizm sohasi global yalpi ichki mahsulotning qariyb 10 foizini shakllantiradi hamda millionlab ish o'rinlarini yaratadi (UNWTO, 2023). Shu sababli turizm ko'plab mamlakatlar iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Turizmning tarkibiy yo'nalishlari orasida madaniy turizm alohida o'rin egallaydi. Madaniy turizm tarixiy meros obyektlari, arxitektura yodgorliklari, muzeylar, galereyalar hamda madaniy tadbirlar bilan bog'liq turistik faoliyatni qamrab oladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy turistlar sayohat davomida nafaqat dam olish, balki yangi madaniyat va tarix bilan tanishishga ham katta qiziqish bildirmoqda. Natijada madaniy turizm global turizm oqimining muhim qismini tashkil etmoqda (Richards, 2018). Muzeylar madaniy turizmning eng muhim elementlaridan biri hisoblanadi. Muzeylar tarixiy, ilmiy va madaniy merosni saqlash bilan birga, uni keng jamoatchilikka taqdim etish orqali turizm rivojlanishiga xizmat qiladi. Turistlar uchun muzeylar nafaqat tarixiy ma'lumot manbai, balki hududning madaniy identifikatsiyasini aks ettiruvchi muhim turistik obyekt hisoblanadi. Shu sababli ko'plab davlatlar muzeylarni turizm infratuzilmasining muhim qismi sifatida rivojlantirishga alohida e'tibor qaratmoqda.

Muzey turizmi hududiy iqtisodiy rivojlanishda ham muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Muzeylarga tashrif buyuruvchi turistlar mehmonxona, transport, restoran, savdo va boshqa xizmatlardan foydalanadi. Natijada turizm bilan bog'liq xizmatlar sektorida iqtisodiy faollik oshadi

hamda yangi ish o'rinlari yaratiladi. Bu jarayon hududiy iqtisodiyotda multiplikativ iqtisodiy ta'sirni yuzaga keltiradi (OECD, 2022). Shuningdek, muzey turizmi hududiy iqtisodiy diversifikatsiyani ta'minlashga ham xizmat qiladi. Tarixiy meros obyektlari va muzeylar turistik markazlarga aylanishi orqali hududga investitsiyalar jalb etiladi hamda yangi turizm infratuzilmasi shakllanadi. Bu esa hududiy iqtisodiy rivojlanishni jadallashtiradi va iqtisodiyotning xizmatlar sektorini kengaytiradi. Zamonaviy iqtisodiy tadqiqotlarda muzey turizmi nafaqat madaniy merosni saqlash vositasi, balki iqtisodiy rivojlanish omili sifatida ham ko'rib chiqilmoqda. Madaniy meros obyektlari turizm resursiga aylanishi orqali iqtisodiy qiymat yaratadi va hududiy iqtisodiy o'sishga hissa qo'shadi (Throsby, 2010).

Shu nuqtai nazardan, muzey turizmining hududiy iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini makroiqtisodiy yondashuv asosida o'rganish muhim ilmiy ahamiyatga ega. Tadqiqotning asosiy maqsadi muzey turizmining hududiy iqtisodiyotga ta'sirini tahlil qilish, uning turizm daromadlari, bandlik hamda xizmatlar sektorining rivojlanishiga qo'shayotgan hissasini aniqlashdan iborat.

2. Metodologiya

Ushbu tadqiqotda muzey turizmining mintaqaviy rivojlanishga iqtisodiy ta'sirini o'rganish uchun miqdoriy va analitik tadqiqot yondashuvi qo'llaniladi. Bir nechta tadqiqot usullari, jumladan, statistik tahlil, qiyosiy tahlil va turizm ko'rsatkichlarining iqtisodiy talqini qo'llanildi. Tadqiqot uchun empirik ma'lumotlar xalqaro turizm hisobotlari va Birlashgan Millatlar Tashkilotining Jahon turizm tashkiloti (UNWTO), Jahon banki va Iqtisodiy hamkorlik va rivojlanish tashkiloti (OECD) kabi tashkilotlar tomonidan taqdim etilgan iqtisodiy statistikadan olingan. Ushbu manbalar turizm oqimlari, madaniy turizmni rivojlantirish va turizm bilan bog'liq iqtisodiy ko'rsatkichlar haqida ishonchli ma'lumot beradi. Ushbu tadqiqotda tahlil qilingan asosiy o'zgaruvchilar madaniy diqqatga sazovor joylar tomonidan yaratilgan turizm daromadlari, turizm bilan bog'liq sohalarda yaratilgan ish o'rinlari va muzey turizmi bilan bog'liq mintaqaviy iqtisodiy multiplikator effektini o'z ichiga oladi. Kuchli muzey infratuzilmasiga ega mintaqalar madaniy turizm resurslari cheklangan mintaqalarga nisbatan iqtisodiy jihatdan qanday ishlashini o'rganish uchun qiyosiy tahlil ham o'tkazildi.

Natijalar madaniy turizm iqtisodiyoti va mintaqaviy rivojlanish nazariyasining nazariy doirasida talqin qilindi.

3. Natija

Tahlil shuni ko'rsatadiki, muzey turizmi mintaqaviy iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirishda muhim rol o'ynaydi. Muzeylar sayyohlarni jalb qiladi va tashrif buyuruvchilarning xarajatlarini ko'paytirish orqali mahalliy iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlaydigan turizm daromadlarini yaratadi.

Muzeylarga tashrif buyuradigan sayyohlar ko'pincha nafaqat kirish chiptalariga, balki turar joy, ovqatlanish xizmatlari, transport va madaniy mahsulotlarga ham pul sarflashadi. Bu atrofdagi hududlarda iqtisodiy faollikning oshishiga olib keladi va mintaqaviy xizmat ko'rsatish sanoatini mustahkamlaydi.

1-jadval. Muzey turizmining mintaqaviy rivojlanishga iqtisodiy ta'siri

Ko'rsatkich	O'rtacha ta'sir	Iqtisodiy ahamiyat
Madaniy diqqatga sazovor joylar tufayli sayyohlar kelishining ko'payishi	25–30%	Muzeylar sayohatlarning jozibadorligini oshiradi
Madaniy turizm bilan bog'liq sayyohlik xarajatlari	+35% ga yuqori	Madaniy sayyohlardan o'rtacha ko'proq pul sarflashadi
Turizm bilan bog'liq sohalarda yaratilgan bandlik	Turizm ish o'rinlarining 10–15%	Muzeylar ish o'rinlarini yaratishga yordam beradi
Turizmning mintaqaviy yalpi ichki mahsulotga qo'shgan hissasi	8–12%	Madaniy turizm mintaqaviy iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlaydi

Source: UNWTO (2023), OECD Tourism Trends (2022), World Bank Tourism Development Indicators (2024)

1-jadvalda keltirilgan natijalar shuni ko'rsatadiki, muzey turizmi yaxshi rivojlangan mintaqalarda sayyohlarning ko'proq kelishi va iqtisodiy faollikning oshishini kuzatiladi. Madaniy sayyohlar ko'proq pul sarflashga va turar joylarda uzoqroq qolishga moyil bo'ladilar, bu esa turizm daromadlarining oshishiga olib keladi. Bundan tashqari, muzey turizmi mehmondo'stlik, transport, madaniy xizmatlar va mahalliy hunarmandchilik kabi turizm bilan bog'liq sohalarda bandlikni oshirishga hissa qo'shadi. Bu mintaqaviy iqtisodiy diversifikatsiyani kuchaytiradi va an'anaviy iqtisodiy sohalarga qaramlikni kamaytiradi.

4. Muhokama

Ushbu tadqiqot natijalari muzey turizmi mintaqaviy iqtisodiy rivojlanishda muhim rol o'ynashini tasdiqlaydi. Muzeylar kabi madaniy diqqatga sazovor joylar turizmga bo'lgan talabning muhim omili bo'lib xizmat qiladi va turizm yo'nalishlarining raqobatbardoshligini oshiradi.

Birinchi, muzey turizmi turizm daromadlarini oshirish va mahalliy biznes faoliyatini rag'batlantirish orqali mintaqaviy iqtisodiy o'sishga hissa qo'shadi. Madaniy sayyohlar boshqa sayyohlarga qaraganda sayohat tajribalariga ko'proq pul sarflashga moyil bo'ladilar, bu esa turizm yo'nalishlari uchun yuqori daromad keltiradi (Richards, 2018). Ikkinchi, muzeylar mintaqaviy iqtisodiyotning ko'p tarmoqlarida multiplikator effekt yaratadi. Tashrif buyuruvchilarning xarajatlari nafaqat muzeylarga, balki mehmonxonalar, restoranlar, transport xizmatlari va mahalliy chakana savdo bizneslariga ham foyda keltiradi. Bu o'zaro bog'liq iqtisodiy ta'sir barqaror turizmni rivojlantirishni qo'llab-quvvatlaydi va mintaqaviy iqtisodiyotni mustahkamlaydi (OECD, 2022).

Uchinchi, muzey turizmi ish o'rinlarini yaratishni qo'llab-quvvatlaydi va ijodiy sanoatning rivojlanishiga yordam beradi. Madaniy turizm mahalliy hunarmandchilik, madaniy tadbirlar va meros bilan bog'liq xizmatlarning o'sishini rag'batlantiradi, bu esa iqtisodiy diversifikatsiya va mintaqaviy barqarorlikka hissa qo'shadi. Biroq, muzey turizmining samaradorligi infratuzilmaga, madaniy merosni saqlashga va turizmni targ'ib qilishga yetarli investitsiyalarga bog'liq. Muzeylarni turizmni rivojlantirish strategiyalariga faol integratsiyalashgan mintaqalar kuchliroq iqtisodiy natijalarga erishishga moyildirlar.

Umuman olganda, muzey turizmi mintaqaviy iqtisodiy rivojlanish siyosatining strategik tarkibiy qismi sifatida qaralishi kerak.

5. Xulosa

Ushbu tadqiqot natijalari muzey turizmi mintaqaviy iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirishda muhim rol o'ynashini ko'rsatadi. Muzeylar nafaqat madaniy muassasalar, balki sayyohlarni jalb qiluvchi va turizm daromadlarini yaratadigan iqtisodiy omil sifatida ham ishlaydi. Tahlil shuni ko'rsatadiki, muzey turizmi sayyohlar kelishini ko'paytiradi, tashrif buyuruvchilar xarajatlarini rag'batlantiradi va turizm bilan bog'liq sohalarda bandlikni qo'llab-quvvatlaydi. Bundan tashqari, muzeylar madaniy sanoatni rivojlantirish va turizm infratuzilmasini mustahkamlash orqali mintaqaviy iqtisodiy diversifikatsiyaga hissa qo'shadi.

Makroiqtisodiy nuqtai nazardan, muzey turizmi mintaqaviy iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlaydi va turizm yo'nalishlarining raqobatbardoshligini oshiradi. Shuning uchun siyosatchilar turizmni rivojlantirish strategiyalari doirasida muzeylarning strategik ahamiyatini tan olishlari kerak. Muzey infratuzilmasi, raqamli texnologiyalar va madaniy merosni targ'ib qilishga investitsiyalar turizmga bo'lgan talabni sezilarli darajada oshirishi va muzey turizmining iqtisodiy foydasini maksimal darajada oshirishi mumkin. Shuning uchun muzey turizmini mustahkamlash barqaror mintaqaviy iqtisodiy rivojlanish uchun samarali vosita bo'lib xizmat qilishi mumkin.